

Vai trò của tầng lớp trí thức trong xã hội Việt Nam giai đoạn cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX

Ngô Hương Giang

Viện Hàn lâm Khoa học xã hội Việt Nam

Email liên hệ: ngohuonggiangvtv@gmail.com

Tóm tắt: Xuất phát từ tinh hoa văn hoá Trung Quốc, Nho giáo đã phát triển mạnh mẽ sang các nước đồng văn, đồng thời không ngừng gây ảnh hưởng tới tiến trình phát triển tư tưởng của các dân tộc đó. Quá trình du nhập và tiếp biến của Nho giáo trong tư tưởng, văn hóa Việt Nam gắn liền với những biến động, vận mệnh của lịch sử dân tộc. Trong những giai đoạn biến thiên của lịch sử dân tộc, Nho giáo đã được “dân tộc hóa” và “hiện đại hóa” nhờ vào đội ngũ trí thức yêu nước. Theo đó, vận mệnh của Nho giáo Việt Nam luôn gắn liền với quá trình thực hiện trách nhiệm của Nho sĩ đối với hiện trạng đất nước. Đó là quá trình mà độ kênh giữa hai cặp phạm trù “Trung tâm – ngoại vi”, giữa “Trung Hoa và các nước chịu ảnh hưởng của nó” không tác động trực tiếp đến bản chất tư tưởng đặc thù quốc gia – dân tộc.

Từ khóa: Tầng lớp trí thức, xã hội Việt Nam, cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX.

The role of the intelligentsia in Vietnamese society at late 19th and early 20th century

Abstract: Stemming from the quintessence of Chinese culture, Confucianism has strongly developed into various countries that share some commonalities and influenced their ideological development. The introduction and acculturation of Confucianism to Vietnamese thoughts and culture is associated with the upheavals of the nation's history. During that time, Confucianism has been “nationalized” and “modernized” thanks to patriotic intellectuals. Accordingly, the destiny of Confucianism in Vietnam has been closely connected with fulfilling Confucianists' responsibility for their country. During the process, the differences between the two pairs of categories including “Center - Edge” and “China and countries affected by it” does not directly influence the ideological nature of a nation.

Keywords: Intelligentsia, Vietnamese society, late 19th and early 20th century.

Ngày gửi bài: 01/03/2022

Ngày duyệt đăng: 20/04/2022

1. Đặt vấn đề

Lịch sử tư tưởng Việt Nam cuối thế kỷ XIX – đầu thế kỷ XX được xem là sự “chuyển dạ” nhiều đau đớn trong cơn biến động của thời đại, giằng co giữa cái cũ và cái mới, giữa đạo đức thánh hiền với sự gia nhập bất khả cưỡng của văn hóa phương Tây, của đạo Cơ Đốc theo chân người Pháp du nhập vào trong nước. Thái độ trí thức của tầng lớp Nho sĩ trong hoàn cảnh ấy đã đẩy Nho giáo vào quá trình hiện đại hóa tư tưởng mang màu sắc dân tộc. Việc canh tân Nho giáo, mà nói rộng ra là canh tân tư tưởng Việt Nam giai đoạn này gắn liền với sự canh tân một cách toàn diện về mặt văn hóa của đội ngũ trí thức.

2. Từ khủng hoảng của nền giáo dục Khổng học đến ý niệm một nền quốc học tân thư

Cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX, đặc biệt là giai đoạn 1862 đến 1907, nền giáo dục cựu truyền, theo phương thức trường quy đã bộc lộ những rạn nứt, báo trước một cuộc khủng